لەبارەی ناسیونالیزمی مەدەنییەوە!.. هۆگر برایم

لەم ساڵانەی دوایی لە کوردستانی عێراق، خەریکە ڕەوتێك گەشە دەکات کە خوڕافاتەکانی ناسیونالیزمی کوردایەتیی ڕەتدەکاتەوە و لە بەرامبەریدا مۆدێلێکی نیشتیمانسازی، لە سەربنەمای بەیەکەوەژیانێکی پلوراڵ و ئازادانە، کە دیموکراسی میکانیزمی کارپێکردنیبێت، دەخاتە گفتوگۆوە و هەوڵدەدات کە گەنجانی کورد لە ڤایرۆسی ناسیونالیزم و بەتایبەت ناسیونالیزمی نەژادیی کوردایەتیی ڤاکسینبکات. ئەمە لەهەمانکاتدایە کە ڕێبەری سیاسی و فیکری پ ك ك عبداللە ئۆجالان، لە ساڵی ١٩٩٩وە لە زیندانی ئیمراڵییەوە کار لەسەر ئەو بابەتە دەکات و ئاڵتەرناتیڤی خۆی کە کۆنفیدراڵیزیمی دیموکراتیدا پێشنیارکردووە. ئۆجالان زۆر بەئاشکرا و ڕاشکاوانە دەوڵەتی نەتەوەیی ڕەتدەکاتەوە و گوتارەکەی ئەوە نەك هەر لەسەر ئاستی نوسین و قسەکردن نەماوەتەوە بەڵکو بۆتە پڕۆژەی بزوتنەوەیەکی سیاسی کە بە تەنیا لە سەر ئاستی تورکیادا نزیکەی ١٠ ملیۆن دەنگدەری هەیە و لە باکور و ڕۆژهەڵاتی سوریاشدا(ڕۆژئاڤا) حوکمڕانیی ناوچەیەك دەکات کە بەقەد ڕووبەری دەوڵەتێکی وەکو لوبنان دەبێت و نزیکەی ٢ تا ٣ ملیۆن کەسیش لە کورد، عەرەب، سوریانیی و ئەرمەنیی وتورکمانی تیا دەژیێن.

لەم وتارەدا، دەمهەوێ جارێکیتر ناسیونالیزم وەکو چەمك و وەکو فیکریش بدەمە بەر ڕەخنە و ئەوە ئارگومێنتبکەم کە هەموو ڤێرژنەکانی ناسیونالیزم هەمان جەوهەریان هەیە و ترۆپکی هەر ناسیونالیزمێکیش فاشیزمە و ئیدیعای ناسیونالیزمیی مەدەنیی لەناو کورددا، نەک هەر خوڕافەیێکی سیاسیی و فیکرییە بەڵکو تێنەگەیشتنە لە تیۆریی ناسیونالیزمیش.

هەرچەندە نەتەوە، وەکو چەمکێکی سیاسی و تێکەڵکردنی بە ناسیونالیزم، مێژوویەکی ئەوەندە کۆنی نەبێت، بەڵام بەناو کردنی گروپە ئەتنیکییە جۆربەجۆرەکان ،دەتوانین بڵێین مێژووەکەی بەقەد مێژووی مرۆڤ کۆنە و لەگەڵ ئەوەشدا لە گۆڕانێکی بەردەوامدابووە. زانسی دی ئێن ئەی(DNA) ئەوەمان بۆ دەسەلمێنێت کە هیچ نەتەوە و گروپێك خوێنی پاك و بێگەردبێت، وەکو ناسیونالیزمی ئەتنیکی یان مۆدێلی ئەڵمانی ئیدیعای دەکات. کەواتا لە ڕووی پێکهاتەییەوە، نەتەوە شتێکی جێگیر نیە. من لە وتارێکی پێشووتر لە سەر

ناسیونالیزم، باسم لەوەکردووە، ئەگەر ڕەوڕەوەی مێژوو بە ئاڕاستەیێکیتردا بڕۆشتبایە، ئەوکاتە مەد، هوریی و میتانیی و گروپەکانی تر کە بە باپیرانی کورد دەناسرێن، دەستەڵاتەکانیان لەدەست نەدایە، ئێستا گەلێك یان نەتەوەیەك بەناوی کوردەوە بوونی نەدەبوو بەڵکو لە بری ئەوە چەند نەتەوەیێکی جیاواز هەر بەناوە کۆنەکانی خۆیانەوە دەمانەوە و سنوریان لەیەکتر جودا دەبوو. ئەگەر فتوحاتی ئیسلامی نەبوایە، هەرگیز مصڕ، سەردەمانێك، نەدەبوو بە مەرکەزی ناسیونالیزمی عڕوبیی. سوریا ناوی جمهورية العربية السورية نەدەبوو و… هتد. کەواتە، نەتەوە دیاردەیەکی مێژووییە و تا دەرکەوتنی ناسیونالیزم لە گۆڕانی بەردەوامدابووە.

لە دونیای ئەکادیمی و توێژینەوەی زانستە کۆمەڵایەتیەکاندا باس لە دوو مۆدێل لە ناسیونالیزم دەکرێت؛ یەکەمیان مۆدێلی فەرەنسییە کە بە ناسیونالیزمی سڤیل، سیڤیک یان مۆدێنیی ناسراوە و مۆدێلی دووەمیش ناسیونالیزمی ئەڵمانییە کە بە ناسیونالیزمی ئەتنیکی یان نەژادی ناسراوە. لە مۆدێلی ئەڵمانیدا ئەندامبوون لە نەتەوە شتێکی پێشتر بریارلێدراوە. ئەوە تۆ نیت کە بریار دەدەی بەڵکو باکگراوندی ئەتنیکیت بڕیاردەدات کە سەر بەچ نەتەوەیەکیت. واتا نەتەوە لەسەر بنەمای گرێدانی خوێن پێناسە دەکرێت. هەرچی مۆدێلی فەڕەنسییە، ئەندامبوون لە نەتەوە بە خوێنەوە نابەسترێتەوە، بەڵکو گرێدان و ئینتیمایە بۆ دەوڵەت، واتا ئەندامبوون لێ دەوڵەتدا کۆڕێکی نەتەوەبوونە و دەکرێت ئەندامانی نەتەوە لە گروپ و ئەتنیکی جیاوازبن یانیش کۆمەڵێك گروپ و ئەتنیکی جیاواز نەتەوەیەك پێکبێنن. لێرەدا جیاوازیێك لەنێوان ئەو دوو مۆدێلە لە ناسونالیزم نیشاندەدرێت. بەڵام هەرەوکو جەنیفەر جاك-پریس و جەیمس مایاڵ دەڵێن، ئایا جیاوازیێکی ڕوون وئاشکرا لەنێوان ئەم دوو مۆدێلەدا بەدیدەکرێت؟

ئێمە پێشتر ناسیونالیزمی کوردایەتیمان بە دوو باڵ وەصفکردووە، کە ئەوانیش کوردایەتیی خۆڕەکیی موکریانی کە بە کوردایەتیە ئۆرجیناڵ و ئەصیلەکەی دەزانین و باڵی کوردایەتی ئەفەندیەکان کە بە کوردایەتیە موزەییەفەکەی دەزانین (کۆ ئیدیعای کوردایێتیی ئەصیڵ دەکەن). دیارە هەردوو باڵەکەی کوردایەتیی ناسیونالیزمی نەژادیین کە سرودی ئەی ڕەقیبیش مانیفێستۆکەیانە. ئەو ناسیونالیزمە لە تەمەنی نزیك بە صەت ساڵەی خۆیدا، لە سیاسەتدا فاشیلترین، لە فیکردا بەتاڵترین و لە کلتوردا داوەشاوترین ڤێرژنی ناسیونالیزمە لێ دونیادا. ئەوەی تۆزقاڵێك مەعریفەی سیاسی هەبێت لەڕووی نایەت

خۆی بەو ناسیونالیزمەوە هەڵبواسێت. بۆیە هەندێك نوسەر دێن ناسیونالیستبوونی خۆیان لەسەر شێوازی ناسیونالیزمی مەدەنی (مۆدێلی فەڕەنسی) بەیان دەکەن و دەیانهەوێت ناسیونالیزمی مەدەنی، بە مۆدێلێکی پێشکەوتوو بە خوێنەری کورد نیشانبدەن؛ لەکاتێکدا لە ناوەندە ئەکادیمییەکانی ئەوروپا و ئەمەریکادا ئەو بۆچوونە جێگەی سەرنج، ڕەخنە و پرسیارە.

مایڵ و جاك-پریس، لەسەر ناسیونایزمی ئەمەریکی دەڵێن، هەر لە درووستبوونی وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمەریکاوە، وا حسابدەکرێت کە ناسیونالیزمی ئەو وڵاتە مەدەنییە، کە لەلایەن کۆچبەرانەوە دامەزراوە. هەڵبەتا نەیاندەتوانی ئیدیعای ئەوە بکەن کە سەر بە گروپێکی ئەتنیکی دیاریکراون. ئەگەر گەلی ئەمەریکا بە یەك دەستور پێناسەکراوە، بۆچی هەمان مۆدێل لە هەموولایەکی وڵات وەکو خۆی جێبەجێ نەدەکرا؟ هەرچەندە وڵاتەیەکگرتووەکان لەسەر بنەمای پەیماننامەی شۆڕشی ئەمەریکی لە دژی بەریتانیا و پەیماننامەی ١٧٨٧-١٧٨٨دا، دامەزراوە بەڵام تەنیا لە پەنسلڤانیادا سیاسەتێکی کراوە بەرامبەر کۆچبەران هەبووە. هەردوو دۆکومێنتە گرینگەکان، واتا بەیاننامەی سەربەخۆیی و دەستوری ئەمەریکا، لەلایەن پیاوانێکەوە نوسرانەتێوە کە بە هەمان زمان قسەیاندەکرد و سەربەهەمان کلتوربوون کە دیارە ئەویش بەریتانی بوو و زۆرینەی کۆچبەرانیش هەر لەو وڵاتەوە هاتبوون. کەواتا، چەمکی ناسیونالیزمی دیموکراتیی یانیش مەدەنیی جیاوازیێکی ئەوتۆی لەگەڵ ناسیونالیزمی ئەتنیکی نیە وەك ئەوەی نوێنەرەکانی دەیانهەوێت قەناعەتمانپێبکەن.

ناسیونالیزمی تورکیش لەسەرەتاوە لە سەر بنەمای ناسیونالیزمی مەدەنیی دامەزرا و یەکێك لە تیۆریسیەنە سەرەکیەکانی، محەمەد زیا گۆك ئاڵپ کە کورد بوو، پێی ناخۆش بوو بۆ کوردەکان بڵێن بە تورکی شاخاوی، چونکە ئەو پێیوابوو کە ئەندامبوون لە نەتەوەی تورك بەمانای ئەوە نایەت کە لە ڕووی ئەتنیکییەوە تورکبیت. کۆمەڵەی ئیتیحاد و تەرەقی کە بە سەچاوەی ناسیونالیزمی تورکی دادەنرێت و لە ژێر کاریگەری گەنجانی فەڕەنسیدابوون، دوو لە پێنج دامەزرەنەرەکانی کوردبوون. کەمالیزمیش درێژکراوەی ناسیونالیزمی ئەو ڕێکخراوە بوو. یەکێك لە هۆکارەکانی کۆمەڵکوژنەکردنی کوردەکانیش ئەوەبوو کە بەهۆی موسڵمانبونیانەوە، وەکو تورکی دواڕۆژ حسابیان بۆ کرابوو. بۆیە ئەوانە دەری دەخەن کە کەمالیزم لە سەرەتاوە ناسوینالیزمێکی مەدەنی بوو، بەڵام مێژوو نیشانیداین کە بە چ فاشیزمێکی قەومی و نەژادی ئاودرابوو و کوردیش بوو بە

گەورەترین قوربانیی ئەو فاشیزمە. کەچی ئێستا هەندێک نوسەری کورد دەیانهەوێ ئەو مۆدێلەی ناسیونالیزممان بە گوڵ و گوڵستان نیشانبدەن و گەلی کوردستان لە ژێر تەپکەی ناسیونالیزمی نەژادیی کوردایەتیی دەربێنن و بیکەن بە تەڵەی ناسیونالیزمی مەدەنیی ئەکادیمییەکانەوە.

ئەگەر سەیرێکی خودی ناسیونالیزمی فەڕەنسیش بەکەین کە لەبەرامبەر ناسیونالیزمە داخرا و ڕەگەزپەرستییە ئەڵمانیەکەدا، بە ڤێرژنە کراوە و پێشکەوتووەکەی ناسیونالیزم دادەنرێت، مێژوویەك لە فاشیزم بەولاوە شتێکی تری لێنابینین. لەناوبردنی هەموو کلتور و زمانە خۆجێییەکانی سەرزەمینی فەڕەنسا و تواندنەوە و ئاسیملاسیۆنکردنیان لەناو کلتور و زمانی دەوروبەری پاریسدا، لە فاشیزم و ڕەگەزپەرستی بەولاوە، دەبێ چ وەصفێکی تری بۆبکرێت؟ تا ئێستاش ئەوەی لە بەرامبەر کاتالۆنیەکانی باشوری فەڕەنسا دەکرێت هیچی کەمتر نیە لە وەی کە بەرامبەر کورد دەکرێت. ئەوەی کە ناسیونالیزمی فەڕەنسی لە ئافریقیا، و بەتایبەت لە جەزائیر کردی، چ جیاوازیێکی لەگەڵ ئەوەی هیتلەردا هەیە؟ مەگەر هەر ئەوەبێ کە فەڕەنسا سەرکەوتووی شەڕبوو و هیتلەریش دۆڕاو. دیارە مێژووش سەرکەوتووەکان دەینووسنەوە. ئێستا کە حیزبەکەی (لو پێن) کە لەسەربنەمای ناسیونالیزمی فەڕەنسی کاردەکات کامانەن فیکر و ئایدیا دیموکرات، پلوڕاڵ و مرۆڤایەتیەکانی کە ڕۆشنبیر و ئەکادیمییەکانی ئێمە ئاوا ئیلهامیان لێوەردەگرن و دەیانهەوێ ئەو مۆدێلە بۆ کورد تیۆرایزبکەن؟

ئەگەر بەراوردی ناسیونالیزمی ئەتنیکیی و ناسیونالیزمی مەدەنیی بکەین تەنیا جیاوازیێکی پێکهاتەیی دەبینین، کە ئەویش پێناسەکردنی نەتەوە و ئەندامێتیی نەتەوەیە‌. ئەگەرنا جیاوازییێکی جەوهەریی نادۆزینەوە کە ڕێگەی ئەو دوو ڤێرژنە لە لەیەکتر جیابکاتەوە. فانتازیای هەردووکیان دامەزراندن یان بەهێزکردنی دەوڵەتی نەتەوەیە و هەردوکیان سیمبۆڵەکانی دەستەڵات و دەوڵەتی نەتەوە‌یی تا ئاستی خودا پیرۆزدەکەن. هەردوکیان نەتەوەی خۆیان لەسەرووی ئەوانیترەوە دەبینن و ئەگەر بۆیان بکرێت لەناویان دەبەن. فراوانبوونی دەوڵەتی نەتەوەیی لەسەر بنەمای داگیرکاریی ئامانجی هەردووکیانە، چونکە فەلسەفەی دەوڵەتی نەتەوەیی لەسەر بنەمای فراوانبوون بنیادنراوە، بەڵام هەموو دەوڵەتێکی نەتەوەیی دەرفەتی پڕاکتیزەکردنی نییە. ئەگەرناسیونالیزمی ئەڵمانی لەژێر ناوی نەژادی پاکی ئاری، هەقی بەخ□یەدا کە ئەوانیتر لەناوببات و وڵاتیان داگیربکات ئەوا ناسیونالیزمی فەڕەنسیش لە ژێرناوی

برایەتیی و یەکسانیی و کلتوری بەرزی فەڕەنسیی، گەلانی تری لەناوبردووە یانیش ئاسیمیلاسیۆنی وەکو تاکە ئاڵتەرناتیڤ لەبەردەمدا هێشتونەتەوە. خاڵێکی هاوبەشی نێوانیان، کە بەبڕوای من جەوهەریترینە، ئەوەیە کە دوو ئایدیۆلۆژیای تەواو نێرسالارین و تێڕوانینێکی جیاوازیان بۆ ژن نیە. لەم سەردەمەشدا کە پرسی ژینگە بۆتە بابەتێك کە پێویستی بە بڕیار و هەڵوێستی سیاسی هەیە، تێڕوانینی هەردوو جۆر لە ناسیونالیزم بۆ ئەو پرسە، جیاوازیی نیە کە ئەویش باوەڕنەبووبە بە پرسێکی لەو جۆرە.

لەگەڵ ئەوانەشدا ناسیۆنالیزمی مەدەنی، جیاواز لە ناسیونالیزمی ئێتنیکی، لەسەر جوگرافیایەکی سیاسیی خاوەن کیانێکی سیاسیدا تەبەنیی دەکرێت و گەشەی پێدەدرێت نەوەکو لەناو گەلێک یان نەتەوەیەک کە لەناو دەوڵەتێکدا دەژیێت کە بە هی خۆی نازانێت. بۆ نمونە ناسیونالیزمی فەڕەنسی لەناو دەوڵەتی فەڕەنسیدا گەشەدەکات و پێشتر دەستەڵاتێک و دەوڵەتێک هەیە و بۆ ئەوەی ئەو کیانە پارچە پارچە نەبێت، وەک ئەوەی کە لەسەدەی حەڤدە وهەژدەدا هەندێک لە وڵاتانی ئەوروپا پارچەدەبوون، ئەو جۆرە لە ناسیونالیزم سەرهەڵدەدات کە لە بنەمادا دەتوانین ئەویش بە ناسیونالیزمی ئێتنیکیی دەوروبەری پاریس ناودەربکەین کە لەژێر ناوی هاوڵاتیی بوون لەناو دەوڵەتی فەڕەنسادا، کلتور و زمانی خۆیان بەسەر هەموو کەسێکدا سەپاند کە لەناو ئەو جوگرافیایەدا دەژیان کە بە فەڕەنسا دەناسرا. نەک هەر ئەوە بەڵکو ویستیان کۆڵۆنییەکانی خۆشیان لەناو هەمان کلتوردا بتوێننەوە. ئەوەتا تا ئێستاش لە زوربەی ئەو وڵاتانەی ئافریقیا کە پێشتر کۆڵۆنیی فەڕەنسا بوون زمانی ڕەسمییان هەر فەڕەنسییە و زمانە خۆجێییەکان لەناوچوون.

یەکێک لە ئارگومێنتەکانی تیۆریی ناسیونالیزم لە پێناسەکردنی ئەو چەمکەدا ئەوەیە کە ناسیونالیزم یان ئەوەتا لەناو دەوڵەتێکدا دەیهەوێت باڵا دەستبێت یانیش دەیهەوێت دەوڵەتێک دروستبکات. دیارە ناسیونالیزمی مەدەنیی ئەوەیە کە لە حاڵەتیی یەکەمدا گەشەدەکات. واتا لەناو دەوڵەتێکدا دەیهەوێت باڵادەستبێت وەکو ناسیونالیزمی فەڕەنسیی و تورکیی. ناسیونالیزمیی تورکیش لەسەر بنەمای ڕزگارکردنی پاشماوەی دەوڵەتیی عوسمانیی کەوتەسەرپێ بەڵام پێشتر لەسەردەمی ئیتیحاد و تەرەقییەوە هەوڵی دەدا کە ناسیونالیزمی سیڤیل تەبەننی بکرێت و دەوڵەتی عوسمانی، لە پارچەبوونی زیاتر، بپارێزرێت. دیارە لە دەرئەنجامدا، بە پێچەوانەوە پارچەبوونی دەوڵەتیی عوسمانیی خێراتر کرد و ئەوە نزیکەی سەد ساڵیشە،

لەسەردەمی کۆماری تورکیاشدا، هەر نەیتوانییوە یەکگرتوویی نەتەوەی تورکیا لە ژێر ناسنامەی تورکییدا دەستەبەربکات.
ناسیونالیزمیی ئێرانیش بەهەمان شێوە، ناسیونالیزمێکی سقیلە و ناسنامەی ئێرانیی بوون زەقدەکاتەوە بەڵام لە جەوهەردا ئەو ناسیونالیزمیی ئەتنیکیی فارسییە. لەبەرئەوەی لەسەر خاکی ئێراندا تەنیا فارس ناژیێن و فارس وەکو ئەتنیک زۆرینەی ڕەها نیین، ناسیونالیزمیی ئێرانیی حەماقەتێکی وا ناکات کە هەڵگری ناسیونالیزمیی ئەتنیکیی بێت.

ئەی ئەو نوسەرانەی کورد کە تا ئێستا بە ڕۆشنبیرمان زانیون و وا پەراسووە ناسیونالیستییەکانیان دەردەکەون، پێمان نالێن کامەتا پێشکەوتن و دیموکراتیبوونی ناسیونالیزمی مەدەنیی و کامەتا ئارگومێنتەکانیان کە ناسیونالیزمی مەدەنیی کوردایەتیی لە ناوچەکەدا لەچاو ناسیونالیزمە مەدەنیەکەی کەمالیزم، لە هەموو مێژووی ناسیونالیزمدا مۆدێلێکی شازدەبێ و سەری لە داڵانەکانی فاشیزمەوە دەرناچێ؟

ئیدیعاکردنی ناسیونالیزمیی مەدەنیی لەناو کورددا، نەک هەر چەواشەکارییەکی پۆپۆلیستییە، بەڵکو پێش ئەوە چەواشەکارییە لە تیۆریی ناسیونالیزم خۆیشیدا. کوردستان وڵاتێکی سەربەخۆ نییە، تا تۆ بێی ئیدیعای ناسیونالیزمیی مەدەنیی بکەی بۆ ئەوەی هەموو گروپە ئەتنیکیی، دینیی و کلتورییەکان لەناو یەک کلتوریی یەکگرتوودا کۆبکەیتەوە. دەشێت باس لە ناسیونالیزمیی مەدەنیی عێراق بکرێت، بەڵام لەو کاتەدا هەر دەبێتەوە بە ناسیونالیزمیی عەرەبیی، چونکە ناسنامەی کلتوریی (باڵادەست) لە عێراقدا عەرەبییە.

جیاواز لە ناسیونالیزمیی سقیل، کە تەنیا لەناو ناو جوگرافیایەکی سیاسیی خاوەن کیاندا سەرهەڵدەدات، ناسیونالیزمیی ئەتنیکیی لە دوو حاڵەتدا دەردەکەوێت. یەکەم لەناو دەوڵەتێکدا کە یەک گروپی ئەتنیکیی گەورە باڵادەستە و هەژموونی کلتوریی هەیە، وەکو ناسیونالیزمیی ئەڵمانیی، ڕوسیی، عروبیی. دووەمیش لەناو نەتەوەیەک یان گروپێکی ئەتنیکیی کە خۆیان بە بەشێک لەو وڵاتە نازانن کە تیایدا دەژیێن یان وڵاتەکەیان داگیرکراوە وەکو ناسیۆنالیزمیی کوردیی، فەلەستینیی، کاتالۆنیی، ئیرلاندیی و سکۆتلاندیی.
کەواتا نیشاندانی ناسیونالیزمیی مەدەنیی وەکو ناسیونالیزمێکی پێشکەوتوو لەلایەک و لەلایەکی تریشەوە ئیدیعاکردنی لەناو نەتەوەیەکی بێ دەوڵەتدا کە دەیەوێت دەوڵەتی خۆی دروستبکات، نەک هەر لە ڕووی فیکریی و سیاسیی، بەڵکو لەڕووی تیۆریی

ناسیۆنالیزمیشەوە، دەستەوستانییەکی مەعریفیی گەورەیە.

زەرانبازی ژنەفتن بەرەو کوێ.. ڕێبوار خۆشناو

ناڵێین کابرا بەدنمەکی خانەخوێ بوو وا سپڵانە پلار دەگرێتە ئەو زەوی و مرۆڤانەی باوەشی سۆزیان بۆ کردەوە لەو کاتانەی دەربەدەرو سەرلێشێواو بوون و کەچی ئێستا تۆوی کورهاندن و ناوچەگەریی دەڕوێنێت، ناڵێین سەدان و هەزاران دیناری سویسری ئەو کاتی لەم و لەو قەرز دەکرد و کەس چاوی بۆ فلوسێکی سوور نەکەوتەوە وەریبگرێتەوە، هەموو شتێکی هەر بە قەرز بوو تەنانەت کۆپیکردنی کتێبەکانیش، ناڵێین کابرا ناتوانێت تەنانەت دوو ڕستەی کوردی بئاخفێت بۆ ئەوەی هیچ هەڵەیەکی ڕێزمانی نەکات، هەروەها ناڵێین ئەتەکیتی شەخسیی لە دەستپاکی و ڕاستگۆیی پاکیزەیی و چاکەخوازی و…تد ڕەچاوبکات و ئەوجا گوێی لێدەگرین، با ئەمانە ژیانی شەخسی خۆی بن، بەڵام تۆ وەرە بەو هەموو نەنگی و ناتەوانایی و کەموکوڕیە ئەدەبییەوە خۆت بکەیتە دەمڕاستی جەمعی ئەدیبان و ئەو حەقە بە خۆ ڕەوا ببینیت کە هەرچی کاڵوکرچ و بێمانایی و بێ مەغزاییە بیخەیتە بەرچاوان و هانیبدەیت تاکو لە خواروخێچیدا هەڵەو بێتواناکانی خۆی پێ داپۆشێت، جا کە بەم دوعایە دەڵێت ئامین و خۆی پێوە سەرقاڵ دەکات، جگە لە کەسانێکی هاوئەرباب و شێوەی خۆی نەبێت، ئەم نووسینەش هەر ڕوونکردنەوەیەکی ئەو دەردە کوشندەیەی (عوقدەی منی باڵا)یە کە ئەو کەسانە گیرۆدەین و پێوەی دەناڵێنن و خاڵ خستنە سەر پیتە لەم بوارەدا، بزانن چ زەوقێکی پوچ و چەوەڵ و چ ئەزموون و شارەزاییەکی ئەدەبی شێواوە کە شیعری هاوشێوەی (زەرانبازی) بڵاودەکاتەوە، مەگەر تەنیا لەبەر ئەوە نەبێت کە نووسەرەکەی خانمە و توخمی لەتیفە، ئەو بەناو شیعرەی (زەرانبازی) کە لە ١٧ی کانونی یەکەمی 2020 دا بڵاوی کردۆتەوە خاڵییە لە هەموو ئەندێشەو میتافۆڕ و ئیقاع و وێنەی شیعریی، زمانێکی زۆر سادەو ڕۆژانەو بابەتێکی زۆر منداڵانە دەخاتە ڕوو، هیچ هونەرێکی هێنینەوەو خۆماندووکردنی تێدا نابینرێتەوە، جگە لەمەش سەبارەت بابەتەکە دەڵێین: مردوو کە چووە جێی هەق هەر

بەباشە باسی بکەین چێترە، کەچی لێرەدا کچ بە شێوەیەکی گاڵتەجاڕانە گیانی باوك دەزڕێنێ و لەو خەوە هێمنەی دەکات و بە گێڕانەوەیەکی ناشیعریی ڕاستەوخۆ باری ئاژاوەی ناو ماڵەکەمان و ژیانی تایبەتی خۆیانمان بۆ ئاشکرا دەکات، ئەپرسین ئەگەر ئەمە داهێنان و نوێخوازی و ژنەفتن بێت ئەوا سەد ئاوات بە شیعری (هەستە چاوت لێم زەقکە) ی د.نەوزاد یەحیا باجگر و هاوشێوەکانی، بەڵام خۆی لە خۆیدا ئەم شەپۆلە لەبرەودان بە ئەدەبی کاڵوکرچ و بێمانا ئاماژەیەکی ترسناکە لە ڕۆچوون و هەڵاوێردن بە دۆڵی ناچیزەیی و ناتێگەشتن و بێ بەهرەیی و قوڵبوونەوە بە چەمکی نەوی بوون و کاڵبوونەوەی مانای شیعرو ئەدەب و داهێنانی مرۆڤ، ئە مەش دەکرێت ببێتە ئاوینەیەکی بێ ڕتووشی باری سۆسیۆلۆژی سەراپای کۆمەڵگای شیرازە تێکچووی پڕ فەوزاو ناتەبا، لێرەدا ئێمە نامانەوێت چیتر لەسەر ئەو (شاکارە ئەدەبییە!) بدوێین و کە کاکی پرۆفیسۆرو ئەدیبی لوتکە بڵاویکردوو□ تەوەو رەواجی پێداوە، با چیدی کاتی خوێنەرانی پێ نەگرین، ئەمە خۆی لە خۆیدا فەشەل و هیچ لە ئارادا نەبوونی ئەو بانگەوازە زل و زەبەلاحانەی برۆژەی کولتووریی دەردەخات کە بە دەرزییەك فش دەبنەوەو یەکسان دەبنەوە بە سفر، بەس هێندە بەسە کە لێرەدا بابەتەکە بۆ چەشەو زەوقی شیعریی و سۆزو هەستی خوێنەرانی جێ بهێڵین و لە کۆتایشدا بڕیارەکە هەر لای خوێنەر جێ دەمینێت.

شیعری : زۆرانبازی

هەر جارەی تەلەڤزیۆنە ڕەشوسپییەکە
تەقەتەقی لێ هەڵدەستا و
یاری زۆرانبازی پێشان دەداین،
باوکم
خۆی لێ دەبووە پاڵەوان،
دەبوو قاپێک شووتیی قەڵەو بخوات.

دایە
سەری شووتییەکانی دەپەڕاند،
ئێسکەکانی شووتیی ورد ورد دەکرد:
زۆرانبازە دۆڕاوەکە بوو.

ئەمن
ناوبژیوانێکی بێ فیکە
ب□ ش□□□تی خەتخەتەوە دەسووڕامەوە.
کە کارەبا دەکوژا یەوە،
دنیا ڕەنگاوڕەنگ دەبوو.

باوکم
قاپی شووتیی بەرز دەکردەوە
بە ڕاستی ببوو بە پاڵەوان.
زۆرانبازە دۆڕاوەکە
سەری لەناو کۆشی و
لە حەمام
پارچەی قاپە شکاوەکانی لە گۆشتی دەردەهێنا.

ئەمن
شەش فیکەی ناو چپسی یانەسیب بە ملمەوە و ناتوانم ئەم یارییە ڕابگرم.

مۆدی ماڵپەڕی ئەدەبی.. رەسول عەبدوڵڵا خدر

گومانی تێدا نییە كە میدیای ئەدەبی و هونەری پاڵنەرێكی باشە بۆ دروستكردن و پەرەدان بە شاكارو بەرهەمە جۆراوجۆرەكان، بەڵام وێرای ئەمەو دوای ئەوەی زۆربەی زۆری گۆڤارو رۆژنامە كاغەزییە ئەدەبی و هونەریەكانی باشووری كوردستان شكستیان هێنا، دوای ئەوەی حیزب ئابوونەی لەبڕین و چیتر ئیشی پێیان نەما، هەروەها خۆشیان خاوەنی هیچ ستراتیژی و دنیابینی و ئامانج نەبوون، جونكە هەر لە یەكەم هەنگاویانەوە دیاربوو لە سنووری سێ شاردا ئەو هەموو بڵاوكراوانە دەربچن بێگومان هەر خوێنەریشیان بۆ پەیدا نەدەبوو و چۆنایەتیشیان زۆر لاواز بوو، ئەمە جێپەنجەی فەوزایەكی روونی بواری سیاسی بەسەرەوە دیاربوو، كە هەمووان لاوەكی خەریكی دەنگ كۆكردنەوەو چەق دروستكردن بوون بۆ بەرژەوەندییەكانی خۆیان، هەریەكە بە ناوی دەزگاو مەسئول و پاناڵێك و گروپێك و سەنتەرو خانە و رێكخراوێك و تاقمێك و بگرە حیزبێكیشەوە خۆیان بە چەقی بزاڤی رۆشنبیری دەزانی و دادەنا، هەمووشی مۆركی تاكەكەسی بەسەرەوە دیاربوو و هیچ شتێكی ئەوتۆی رەسەن و بەرهەمدارو داهێنانی نوێیان پێشكەش نەكرد، هەروابووەو هەرواش دەبێ، ئەوانە وەكو كەفی سەرئاو ماوەیەك دەردەكەون و بەڵام زوو شەپۆلەكە

دەیابنات و جارێکی تر ناگەڕێنەوە.

لە هەموو وڵاتێکدا کە رۆشنبیران پێگەیان لە کۆمەڵگادا هەبێت کۆمەڵێك رۆشنبیرو بیرمەندو تایبەتمەندی بوارەکانی ئەدەب و هونەرو هزر لە سنووری کاری ئەکادیمی خۆیاندا بڵاوکراوەی یان مانگانەو وەرزی دەردەکەن و دەستەیەکی باش لە کەسانی پسپۆر سەرپەرشتی دەرکردن و هەڵسەنگاندنەکان دەکەن، ئیتر شار ئاو بیبات و حیزب ملی بشکێت و ئیفلاس بکات ئەوان هەر بەردەوامی دەدەن بە کارەکانی خۆیان، چونکە لەسەرەتاوە بە مەبەست دامەزراوەو بنچینەو کەڵەکەی چەسپاوی بنیاتنانیان هەمیشە لەبارە بۆ پێشکەوتن و برەودان، هەر بەهەمان شێوەش ژمارەی خوێنەرانیان زیاد دەکەن و ئەوەش هەیانە لێیان ناکشێتەوە، سەرچاوەی داهاتیشیان هەر خۆیان و بازارو خوێنەرەکانیانە، ئیتر نە میزاجی شەخسی و نە کاڵوکرچی مەعریفی زاڵ دەبێت بەسەر رووبەری کارەکانیانداو وەکو گوتراوە نان بە نانەوا دەبێت و گۆشتیش بە قەساب، بەڵام ئەم لایەنە گرنگەی ژیانی فەرهەنگی لە کۆمەڵگای باشووری کوردستاندا زۆر پێچەوانەی ئەم ڕاستییە حاشا هەڵنەگرانە بووەو دەبێت، ئێستا دەبینین مۆد گۆڕدراوەو هەرکەسێك کەمێك فوو بکاتە خۆی دەتوانێت سایتێك دروست بکات و ناوێکی قەبەی رۆشنبیریی لێبنێت و ئەگەر نەخۆش کەوت پرۆژەکە لەگەڵ دەکەوێت، ئیتر نازانم ئەمە لە عنەتی سیاسیەکانە سەراپا خەڵکی گرتووەتەوەو لە نیوانیشیاندا بەناو ڕۆشنبیران، یان هەر سروشتی تاکی ئێمە وایە کەس ئیعتیراف بە کەس نەکات و هەر یەکە لە پێشتی خۆیدا کول في کول بێت؟ هەمووشیان بەس لە گۆشەنیگای تاکەکەسیەوە بنواڕنە چەمك و بابەتەکان و ئەم مەرکە تاکەکەسیە زاڵە بێت بەسەر سەراپا جوڵەو بڕیاریاندا، ئەمە ئەوپەڕی ستایلی دیکتاتۆری و پۆپۆلیزمی حیزبیی و سیاسیی کوردییە و بەڵام لە بەرگێکی تردا، هەر ئەمانەشن کە رۆژانە ریکلام بۆ خۆیان دەکەن بە دابەزاندنی جۆرەها شێوازی وێنەی شەخسی خۆیان، وەك ئەوەی داهێنان و بەخشین لای ئەوان بەس لە پۆرترێتی شەخسیدا کورت بهێنێت، ئەمە چ عەقڵییەتێکی پاشکەوتوو و دابراو و نەزانە؟ ماڵپەرێکی ٢٠ دۆلاری ئەو هەموو کش و فشەی پیوە لەبدرێت و هیچ جیاوازییەك و نوێبوونەوەیەکیش بەرپا نەکات؟!

برادەرێك لەم ماوەیەی پێشوودا پێی گوتم ژنەفتن و کوردەاوت بیستووە؟ گوتم رەنگە ناوی کوڕانە بێت، گوتی ناوی کچانەش نییە، ئەوانە لەو مۆدە تازانەی کەفوکوڵی خۆدەرخستن و خودە مەنفوخەکانن کە هەرگیز تاکی کورد ناتوانێت شتێکی بەسوودیان لەوە فێربێت، جا ئەوەی شتێکی نەبێت چۆن دەتوانێت بیبەخشێت؟ زۆرمان کەم نەبوو

لەمبوارەدا وا ئەوانەشی هاتە سەر.
گوتم با لە کورتی بیبینەوە دەنگەکانی لەدەرچەت کە خاوەنی پرۆژەیەکی رۆشنبیری و مەعریفی و فەرهەنگییەو خەباتی زیاد لە ٢٠ ساڵی لەمبوارەدا هەیە و بەلایەنی مەرکی کاری بڵاوکراوەیی بووە، ئیتر ئەوانەی دی ژمارەیان دەیان و سەدانن و هەر خۆخەڵفاندنن و وا باشترە کاتی خەتیان پەوە نەکوژیت، ئەمە ئەو هەموو سەکە و وەبلاگ و هەوەە کەموکورت و پەرتەوازانەمان بەچییە جگە لە سەر لەتەکدانی ئەوانەی بە ئیشانە رۆژانە لەم ماڵپەڕە بە ئەو ماڵپەرو لەم پەگە بە ئەو پەگە دەخولێنەوە تا گێژ دەبن و دوایش کە کامپیوتەرەکە دەکوژێننەوە هیچیان لە بیر نامێنەت، رۆشنبیری راستەقینە لەم چەواشەکاریانە خۆی بە دوور دەگرێت تا لە کەشەکی تەندروستدا خۆی پەروەردە باکت و پەرە بە تواناکانی بدات و ئەزموون پەیدا بکات.

سێ دیمەن لە عەشق.. شیعری: ستیڤان شەمزینی

یەک
کاتێک عاشق بووم
گشت پەنجەرەکانی خۆشبەختیم لەسەر خۆم داخست
تاکە دەرگای خۆم و پەژارەم کردەوە
کاتێک عاشق بووم
هەموو خەندە و قاقاکانم لە خۆم تەراند و
ئامێزم بە فرمێسک و ئاه هەڵکێشان کردەوە

دوو
بە ئەوەی مەلی خەندەکانت بە ئەبەد نەفڕن، عاشق مەبە
بە ئەوەی رەگە لە لافاوی فرمێسک بگریت، عاشق مەبە
بە ئەوەی پەنجەرەکانی خۆشبەختیت دانەخرێ، عاشق مەبە
بە ئەوەی نەبیتە هاوەڵی شەقامە تەنیاکان، عاشق مەبە
بە ئەوەی زیندوو بمێنیتەوە، هەرگیز عاشق مەبە

سێ

کە مناڵ بووم
وام ئەزانی عەشق تەنیا گەمەی گەورەکانە
ئێستا گەورە بووم
ئەزانم عەشق تەنیا گەمەیەکی مناڵانەیە
کە مناڵ بووم وام ئەزانی عەشق یاری بەختەوەرییە
ئێستا گەورە بووم
ئەزانم عەشق گەمەکردنە بە ئاگر